HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מסורת הש"ס

ו) [גירסת רש"ל ותוי"ט פ"ד מ"ה דמסכת סוכה רפג ע"ב], ג) נעיל סה:, ג) שבת ג: ע"ש (ברכות נ:), ד) שבת ב:, ה) שבת קף פח: [ולף ל:], ו) [נעיל קנח:], ז) [שמות טו], ח) [תהלים קטו], ט) כפ"ל נוסף: ממר, י) [ובמס' סופרים פרק עז הלכה יח],

תורה אור השלם

1. כְּלוּ תִפְלוֹת דָּוִד בֶּן יִשָׁי: תהלים עב כ
2. וַעֲתָה קְחוּ לִי מְנַגֵּן וְהָיָה כְּנַגֵּן הַמְנַגֵּן וַתְּהִי עָלָיו יַד יְיָ:
מלכים ב ג טו
3. לַחְיוֹ בְּעַרְגּוּת הַבְשֵׂם מִגְדְּלוֹת מְרַקְּחִים שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים נֹטְפוֹת מוֹר עֹבֵר:
שיר השירים ה יג
4. לֹא לָנוּ יְיָ לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל חַסְדְּךָ עַל אֲמִתֶּךָ:
תהלים קטו א
5. לְמַעַנִי לְמַעַנִי אֶעֱשֶׂה כִּי אֵיךְ יֵחָל וְכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא אֶתֵּן:
ישעיהו מח יא
6. תְּהִלַּת יְיָ יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
תהלים קמה כא
7. רָשָׁע יִרְאֶה וְכָעַס שִׁנָּיו יַחֲרֹק וְנָמַס תַּאֲוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד:
תהלים קיב י
8. שָׁעְמְדִים בְּבֵית יְיָ בְּחַצְרוֹת בֵּית אֱלֹהֵינוּ:
תהלים קלה ב
9. מִנְּחַל בְּדֶרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל כֵּן יָרִים רֹאשׁ:
תהלים קי ז
10. רֵאשִׁית חָכְמָה יִרְאַת יְיָ שֵׂכֶל טוֹב לְכָל עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד:
תהלים קיא י
11. מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ:
תהלים קיג ט
12. הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם:
תהלים קיד ח
13. בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז:
תהלים קיד א
14. לֹא לָנוּ יְיָ לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל חַסְדְּךָ עַל אֲמִתֶּךָ:
תהלים קטו א

מוסף רש"י

אפשר ישראל שחטו את פסחיהן ונטלו את לולביהן ולא אמרו שירה. לפיכך לדבר מצוה הוא טעון הלל (לעיל צה:). **ולא מתוך שחוק.** ממש, שאין דעת שוחק מיושבת עליו, ואפילו אינו של יוסוֹ מכל מקום אין בו יושב (שבת ל:). **ולא מתוך קלות ראש.** לגון שמחה של מצוה. (שם). כגון סכנת נפשות הלה (שם). קחו לי מנגן. מלוה היא להסרות עליו שכינה (שם). וכן לדבר הלכה. לגיך לפתוח בגמלי דבלימותא בריש (שם). **וכן לחלום טוב.** אם נא ליגן מתוך שמחה מלאין לו חלום טוב (שם). **נוטפות מר.** מרירות ממתק לימה (שם). **ובדחו רבנן.** נפתח לנס ממתק דשמחה (שם).

עין משפט נר מצוה

א [שו"ע או"ח סי' קכט סעי' נג]:

צו ב מיי' פ"ו מהלכות יסודי התורה הל' ד:

צז ג מיי' פ"ח מהלכות מלכים הל' ה סמג עשין מג טור ש"ח סי' תעג:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה שעומדים וכו' ועוד דאמרינן במדרש. וכ"ה בסמ' סופרים פט"ז הלכה י"ל וביומא' פט"ז למפת ס"ח:

רבינו חננאל

ענין דהללויה כסיה ידידיה דבור אחד הוא. ת"ש ידידיה נחלק לשנים לפיכך ידיד חול יה קדש. אמר ר' יהושע בן לוי בעשרה דברים נאמר ספר תלים. בנצוח בניגון במשכיל במזמור בשיר באשרי בתפלה בתהלה בהודאה בהלל. גדול שבכלן הלליה שכולל שם ושבח בבת אחת. ת"ר שיר שבתורה משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים. הלל זה, הלליה הללו עבדי ה'. נביאים תקנוהו שיהו אומרין על כל פרק ועל כל צרה שנגאלין ממנה וכו'. ר"מ אומר כל שירות שבתילים דוד אמרן כו' עד וכי פסל מיכה עומד בבכי וישראל אומרין שירה ופשוטה היא. תניא כל שיר האמור בתלים בלשון יחיד דוד אמרו בפני עצמו, וכל האמור בלשון רבים כנגד צבור אמרו. וכל האמור בנצוח בניגון, לעתיד לבוא. וכל האמור במשכיל על ידי תורגמן אמרו. וכל האמור לדוד מזמור, שרתה שכינה עליו ואחר כך מזמור. וכל האמור מזמור לדוד, אמר שירה ואח"כ שרתה עליו שכינה, ללמדך שאין השכינה שורה לא מתוך עצבות וכו' עד אלא מתוך שמחה שנא' ועתה קחו לי מנגן וכו'. וכן להלכה וכן (ליום) [לחלום] טוב. **ואסיקנא** כי הא דרבא מקמי דלפתח בשמעתא הוה אמר מילתא דבדיחותא קמי רבנן לבדוחי לביהו. והדר הוה יתיב באימתא ופתח בשמעתא, וכל שכן תלמיד דלא ליתיב אלא באימתא. ת"ר רבי אליעזר אומר הלל זה משה וישראל אמרוהו בשעה שעמד עליהם פרעה אמרו הן לא לנו, משיבה רוח הקדש למעני למעני אעשה. ר' יהושע אומר יהושע וישראל אמרוהו וכו'. ר' אלעזר המודעי אומר דבורה וברק אמרוהו כו'. ר' אלעזר בן עזריה אומר חנניה מישאל ועזריה אמרוהו כו'. ר' יוסי הגלילי אומר מרדכי ואסתר אמרוהו. וחכמים אומרים נביאים שביניהם תקנוהו שיהו אומרין אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שתבוא עליהן ולכשנגאלין אומרין אותו על גאולתן.

מתני' עד היכן אומר ב"ה אומר עד חלמיש למעינו מים והלכה כב"ה.

ה"ג שעומדים בבית ה' בחצרות בית אלהינו

הללויה דבתריה ריש פירקא. ולא גרסינן העומדים בצית ה' בלילות דאם כן ה"ל למימר העומדים בלילות ועוד דמהלויה דבתריה ריש פירקא שזהו פסוק למעלה מהללויה ולא ה"ל למימר שאשה פסוקים למעלה לכך גרסה דגרסינן כדפרישית ולפי זה אין לריכין לומר בו הללויה הללו את שם ה' הללו עבדי ה' שעומדים בצית ה' וגו' שלמעלה משה שיש תחלת המזמור דלא יתכן שיהיה המזמור בצית ה' ועוד דמתחיל הללו מתחלת המזמור:

למען

א"ר חסדא א"ר יוחנן הללויה וכסיה וידידיה אחת הן רב אמר כסיה ומרחביה אחת הן [6]רבה אמר מרחביה בלבד איבעיא להו מרחב יה לרב חסדא מאי תיקו איבעיא להו ידידיה לרב מאי ת"ש דאמר רב [א]ידידיה נחלק לשנים לפיכך ידיד חול יה קודש איבעיא להו הללויה לרב מאי ת"ש דאמר רב חזינא תילי דרבי חביבא דכתיב בהו הללו בחד גיסא ויה בחד גיסא ופליגא דריב"ל דאמר ריב"ל מאי הללויה הללוהו בהלולים הרבה ופליגא דידידיה אדידיה דאמר ריב"ל בעשרה מאמרות של שבח נאמר ספר תהלים בניצוח בנגון במשכיל במזמור בשיר באשרי בתהלה בתפלה בהודאה בהללויה גדול מכולן הללויה שכולל שם ושבח בבת אחת אמר רב יהודה אמר שמואל שיר שבתורה משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים והלל זה מי אמרו נביאים שבניהן תקנו להן לישראל שיהו אומרין אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן תניא היה ר"מ אומר כל תושבחות האמורות בספר תהלים כלן דוד אמרן שנאמר [1]כלו תפלות דוד בן ישי אל תיקרי כלו אלא כל אלו הלל זה מי אמרו רבי יוסי אומר אלעזר בני אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים וחלוקין עליו חביריו לומר שדוד אמרו ונראין דבריו מדבריהן [2]אפשר ישראל שחטו את פסחיהן ונטלו לולביהן ולא אמרו שירה ד"א פסלו של מיכה עומד בבכי וישראל אומרים את ההלל: ת"ר כל שירות ותושבחות שאמר דוד בספר תהלים ר"א אומר בנגד עצמו אמרן רבי יהושע אומר בנגד ציבור אמרן וחכ"א יש מהן בנגד ציבור ויש מהן בנגד עצמו האמורות בלשון יחיד כנגד עצמו האמורות בלשון רבים בנגד ציבור ניצוח וניגון לעתיד לבא משכיל על ידי תורגמן לדוד מזמור מלמד ששרתה עליו שכינה ואחר כך אמר שירה מזמור לדוד מלמד שאמר שירה ואחר כך שרתה עליו שכינה [3]ללמדך שאין השכינה שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר שמחה של מצוה שנאמר [2]ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' אמר רב יהודה אמר רב וכן לדבר הלכה אמר רב נחמן וכן לחלום טוב איני [7]והאמר רב גידל אמר רב כל ת"ח היושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר תכוינה שנאמר [3]שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר [8]אל תקרי שושנים אלא ששונים אל תקרי מור עובר אלא מר עבר לא קשיא הא ברבה הא בתלמידא ואי בעית אימא הא והא ברבה ולא קשיא הא מקמי דפתח והא לבתר דפתח כי הא דרבה מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא ובדחו רבנן ולבסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא ת"ר הלל זה מי אמרו ר"א אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים הם אמרו [4]לא לנו ה' לא לנו משיבה רוח הקודש ואמרה להן [5]למעני למעני אעשה רבי יהודה אומר יהושע וישראל אמרוהו בשעה שעמדו עליהן מלכי כנען הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו' רבי אלעזר אומר דבורה וברק אמרוהו בשעה שעמד עליהם סיסרא הם אמרו לא לנו ורוח הקודש משיבה ואומרת להם למעני למעני אעשה ר' אלעזר בן עזריה אומר חזקיה וסייעתו אמרוהו בשעה שעמד עליהם סנחריב הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו' רבי עקיבא אומר חנניה מישאל ועזריה אמרוהו בשעה שעמד עליהם נבוכדנצר הרשע הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו' רבי יוסי הגלילי אומר מרדכי ואסתר אמרוהו בשעה שעמד עליהם המן הרשע הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו' וחכמים אומרים נביאים שבניהן תיקנו להם לישראל שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהם לישראל ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן: אמר רב חסדא הללויה סוף פירקא רבה בר רב הונא אמר הללויה ריש פירקא אמר רב חסדא חזינא להו לתילי דבי רב חנין בר רב דכתיב בהו הללויה באמצע פירקא אלמא מספקא ליה אמר רב חנין בר רבא הכל מודים [6]בתהלת ה' ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד (הללויה) הללויה דבתריה ריש פירקא [7]רשע יראה וכעס שניו יחרק ונמס תאות רשעים תאבד הללויה דבתריה ריש פירקא [8]ושעומדים בבית ה' הללויה דבתריה ריש פירקא קראי מוסיפין אף את אלו [9]מנחל בדרך ישתה על כן ירים ראש הללויה דבתריה ריש פירקא [10]ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם הללויה דבתריה ריש פירקא נימא כתנאי [11]עד היכן הוא אומר בית שמאי אומרים עד [11]אם הבנים שמחה ובית הלל אומרים [12]עד חלמיש למעינו מים ותניא אידך עד היכן הוא אומר בית שמאי אומרים עד [13]בצאת ישראל ממצרים ובית הלל אומרים עד [14]לא לנו ה' לא לנו מאי

נעלי מקרא מוסיפין אף אלו:

רשב"ם

לדוד מזמור. משמע תחלה היה לדוד רוח הקודש ואמ"כ [ט] מזמור: **מזמור לדוד.** משמע מתוך המזמור נאמר שכינה לדוד: **נלמד מלמן כו'.** מכאן אתה למד וגם מפסוק אחר מוכיח שנאמר ועתה קחו לי מנגן וגו': **שמחה של מלוה.** כי כך דקחו לי מנגן שהיה מתכוין עליו שכינה: **וכן נחלוס.** אם הולך ליגן ממוך שמחה רואה חלוס טוב: **הא נרכה.** לריך ללמוד מתוך דבר שמחה: **שעמדו על הים.** לאחר שעברו כלכתיב (תהלים קיד) היס ראה וינוס והתפללו לא נגו [ומסקנו] פן יעבור פרעה וחילו אחלייהס: **יהושע וכל ישראל אחרוהו.** כלומר אף יהושע אחרוהו כן פירש רבינו. ולא נהירא לי שאם כן נכולן אחה לריך לפרש כן ואם כן מאי ביניייהו ובין אכמיס שאומרים נביאים שבניהן אחרוהו וכו' ואחי למימר דכל הני לאחרן לעיל אחרוהו על לרחן שהרי אקנוהו נביאים לכך אלא כל אחד מן האנשים הני קיס ליה מרביה: **הללויה ריש פירקא.** כולהו הוך דפסקי אהלים אחיין בו כי אס אחד לבדו בין פרק לפרק. אבל מקום שיש שני פעמים הללויה בין פרק לפרק לא פליגי רב אסלא ורבה בר רב הונא דאי אחד אחד מלעיל ואחד מלרע: **קראי מוסיפין.**

נעלי מקרא מוסיפין אף אלו:

ה"ג שעומדים בבית ה' בחצרות בית אלהינו

הללויה דבתריה ריש פירקא. ולא גרסינן העומדים בצית ה' בלילות דאם כן ה"ל למימר העומדים בלילות ועוד דמהלויה דבתריה ריש פירקא שזהו פסוק למעלה מהללויה ולא ה"ל למימר שאשה פסוקים למעלה לכך גרסה דגרסינן כדפרישית ולפי זה אין לריכין לומר בו הללויה הללו את שם ה' הללו עבדי ה' שעומדים בצית ה' וגו' שלמעלה משה שיש תחלת המזמור דלא יתכן שיהיה המזמור בצית ה' ועוד דמתחיל הללו מתחלת המזמור:

למען